

ELEKTRON TİCARƏTİN VERGİYƏ CƏLB OLUNMA PRİNSİPLƏRİ

Çiçək Nəcəfova

İqtisadi İslahatlar Elmi Tədqiqat İnstitutu, Bakı, Azərbaycan

e-mail: chichak64@mail.ru

Xülasə. Elektron ticarət dünya iqtisadiyyatının ən yeni fenomenlərindən biri olmaqla, ilk növbədə, malların və xidmətlərin qlobal informasiya şəbəkəsi vasitəsilə təqdim olunmasıdır. Bu ticarət növü yarandığı gündən sürətli inkişaf prosesi keçirmiş və artıq dünya təsərrüfat münasibətləri sistemində, milli iqtisadiyyatın səmərəliliyinin yüksəldilməsində, istehlakçıların tələbatının ödənilməsində əsas yerlərdən birini tutur. Məqalədə elektron ticarətin vergiyə cəlb olunması məsələlərinə toxunulmuş, bəzi problemlər araşdırılmışdır.

Açar sözlər: elektron ticarət, mənfəət vergisi, birbaşa vergilər, dolayı vergilər.

PRINCIPLES OF TAX BREAKDOWN OF ELECTRONIC COMMERCE

Chichak Najafova

*Scientific Research Institute on Economic Reforms,
Baku, Azerbaijan*

Abstract. Electronic commerce is one of the latest releases in the global economy, all over the a global information network and services. This kind of service is rapidly developing and maintains a globalized system of economic relations, in the pursuit of effective national economies and consumers needs. The article discusses the problems of the tax breakdown of the electronic commerce.

Keywords: electronic commerce, electronic banking, profit tax, direct taxes, indirect taxes.

ПРИНЦИПЫ НАЛОГООБЛАЖЕНИЯ ЭЛЕКТРОННОЙ ТОРГОВЛИ

Чичек Наджаfoва

*НИИ Экономических реформ,
Баку, Азербайджан*

Резюме. Электронная торговля является одним из последних явлений в мировой экономике, прежде всего через глобальную информационную сеть товаров и услуг. Эта торговля быстро развивается и стала одной из ключевых сфер в мировой системе экономических отношений, в повышении эффективности национальных экономик и потребностей потребителей. Статья посвящена исследованию некоторых проблем налогообложения электронной торговли.

Ключевые слова: электронная коммерция, электронный банкинг, налог на прибыль, прямые налоги, косвенные налоги.

1. Giriş

Elektron kommersiyanın inkişafı müasir dünya iqtisadiyyatının vacib tendensiyalarından biri olmaqla, iqtisadiyyata müsbət təsirləri ilə yanaşı, bu fəaliyyət növü elektron kommersiya ilə bağlı əməliyyatların vergiyə cəlb olunması problemini də yaradır. Əsas problem rəqəmsal (qeyri-maddi) məhsulun və onlayn xidmətin vergiyə cəlb olunmasıdır. Onun vergiyə cəlb olunmasının əsas prinsipləri və yanaşmaları İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı (Organization for Economic Cooperation and Development, OECD) tərəfindən

hazırlanmışdır, lakin onların hamısı Azərbaycan qanunvericiliyində nəzərə alınmır, bu da ölkəmizdə elektron biznesin inkişafına mane olur.

Elektron ticarət (ET) şirkətlər arasındakı ticarət, malların və xidmətlərin pərakəndə satışı və onlayn auksionlar kimi sahələrə ayrılır. Bundan əlavə, elektron ticarət, elektron bankçılıq, elektron sığorta xidmətləri və s. kimi anlayışlar da mövcuddur. Məsələn, ET ən çox internet vasitəsi ilə qiymətli kağızların satışı, eləcə də elektron bank və sığorta xidmətləri üzrə - internet vasitəsilə vəsaitlərin köçürülməsi və sığorta müqavilələrinin bağlanması üçün banka sifarişlərin verilməsi kimi başa düşülür.

Son illərdə bütün dünyada ET-nin sabit və əhəmiyyətli artımı müşahidə olunur. Daha çox insan və daha çox şirkət İnternet vasitəsilə mal və xidmət təklif edir. Bundan əlavə, ölkələr arasında elektron ticarət sürətlə inkişaf edir. Bununla yanaşı, elektron fəaliyyət çərçivəsində həyata keçirilən əməliyyatların vergitutma ilə bağlı problemlərinin sayı da artır.

15 ildən artıqdır ki, e-ticarətin inkişafı ən inkişaf etmiş ölkələrin, eləcə də beynəlxalq təşkilatların vergi idarələrinin diqqətini cəlb etmişdir. Dünyanın bütün ölkələrində vergi ödəmə problemləri demək olar ki, oxşardır. Əsas oxşarlıq budur ki, bu və ya digər hallarda vergilərin kimə və hansı büdcəyə ödənilməsi lazım olduğu heç də həmişə müəyyən olmur.

OECD-nin Texniki Məsləhət Qrupu tərəfindən aparılmış təhlillərə dair hesabat bir çox dövlətlər tərəfindən qəbul olunur, lakin e-ticarət vasitəsilə aparılan əməliyyatlardan əldə olunan gəlirlərin royalti və ya sahibkarlıqdan əldə olunan gəlir olması hələdə mübahisəli məsələ olaraq qalmaqdadır.

Elektron ticarəti nəzarətdə saxlamaq mürəkkəb məsələdir. Belə ki, alıcının şəxsiyyətini və yerləşdiyi məkanı hazırda yalnız bank kartı vasitəsilə təyin etmək olar. Ancaq, əgər ödəniş elektron ödəmə sistemləri vasitəsilə yerinə yetirilibsə, bunu təyin etmək ümumiyyətlə mümkün deyildir. Bu halda vergi orqanları tərəfindən elektron əməliyyatlara nəzarət edilməsi bütün dövlətlər üçün həll edilməmiş problem olaraq qalmaqdadır. Etibarlı texnologiyaların çatışmazlığı belə bir situasiyanı - vergidən yayınma imkanlarının qarşısının heç vaxt alınmayacağı təsəvvürünü yaradır. Buna görə də vergi orqanlarının kibermühitdə elektron əməliyyatların identifikasiyalaşdırılması və onlara nəzarəti təmin edən yeni texnologiyaların inkişafı labüddür.

Elektron ticarətin xüsusiyyətləri və vergilərin ödənilməsini idarə etmək üçün universal maneələrin olmaması nəticəsində, hətta inkişaf etmiş ölkələr də vergi itkisinə məruz qalır.

2. Beynəlxalq təcrübədə elektron ticarətin vergiyə cəlb olunması

Beynəlxalq təcrübədə elektron ticarətin vergiyə cəlb edilməsinin aşağıdakı əsas fundamental prinsipləri mövcuddur:

- Bitərəfli prinsip. Çatdırılma metodundan asılı olmayaraq, alınmış mallara və xidmətlərə eyni vergi rejiminin tətbiq edilməsi.

- Sadəlik və əminlik prinsipi. Vergi qaydaları sadə və aydın olmalıdır, belə ki, vergi ödəyiciləri əməliyyatlar aparmazdan əvvəl vergiləri necə, harada və nə vaxt hesablamaq və ya ödəməli olduqlarını bilsinlər.
- Ədalətlik və səmərəlilik prinsipi. Düzgün vergi məbləğlərinin öz vaxtında hesablanması və vergidən yayınma potensialının minimuma endirilməsi.
- Çeviklik prinsipi. Elektron ticarəti vergiyə cəlb edən sistemin çevik olması və onun texnoloji və kommersiya inkişafı ilə uzlaşması.
- Vergilərin məcburi alınması prinsipi. Vergilərin yığılmasına dair iqtisadi təhriflərdən azad olan sadə və texnoloji sistemin yaradılması.

Əsas prinsiplər aşağıdakı kimi formalaşdırılmışdır: elektron ticarətin vergiyə cəlb olunması mövcud yanaşmalar çərçivəsində mümkündür, buna görə də ET üçün yeni vergilər tətbiq edilməsinə ehtiyac yoxdur. Lakin zəruri hallarda yeni vergilərin tətbiq edilməsi zəruriyyəti olmasa da, bu sahəyə aid hesablaşmaların və ödəmələrin aparılmasında mövcud qaydalarda dəyişikliklərin və yeni metodların tətbiq edilməsi ehtimalını istisna etmir [1].

ET-nin vergiyə cəlb olunması prinsipləri mənfəət vergisi baxımından hər ölkənin və onun suverenliyinin, eləcə də ölkələr arasında vergi gəlirlərinin ədalətli şəkildə bölüşdürülməsinin təmin olunmasını təmin etməlidir. Vergi sistemi bir tərəfdən ikiqat vergiyə cəlb olunma digər tərəfdən vergilərdən yayınma ehtimalını aradan qaldırmalıdır.

Hal-hazırda, bu prinsiplər milli qanunvericiliyin təsiri ilə çətinliklər yaratmasına baxmayaraq, ən inkişaf etmiş ölkələr tərəfindən vergi sisteminin ET-in inkişafına adaptasiya olunmasında fəal şəkildə istifadə olunur. Beləliklə, müxtəlif ölkələrin qanunvericilik orqanları ET-in vergi sistemində eyni şəkildə yanaşırlar: elektron ticarət əməliyyatlarına yeni vergilər tətbiq edilməsinə ehtiyac yoxdur, bunun əvəzinə bu sahəyə vergilərin hesablanması və ödənilməsi üçün mövcud qaydaları uyğunlaşdırmaq lazımdır.

Eyni zamanda, internet vasitəsilə malların satılması onların reallaşdırılmasının metodlarından yalnız biridir, buna görə də, ET ilə bağlı vergilər ümumi vergilər kütləsində itib batır. Buna baxmayaraq, hər bir ölkə daxilində digər sahibkarlıq fəaliyyət növləri ilə müqayisədə ET-ə vergilərin öz xüsusiyyətləri vardır və bununla məşğul olan şirkətlər üçün vergilərin ödənilməsinin tamлығыnı yoxlamaq çox vaxt çətinlik törədir.

Bir çoxları tez-tez yerini dəyişdirir və ya kənar şirkətlərin xidmətlərindən geniş istifadə edə bilirlər və beləliklə, kiçik bir heyət, kiçik ofis sahəsinə malik ola bilər, öz şəxsi anbarları olmaya bilər. Bundan əlavə, e-ticarətlə bir qayda olaraq, kiçik və yeni qeydiyyatdan keçmiş firmalar məşğul olur. Bütün bunlar bir araya gəldikdə, İnternet ticarəti ilə məşğul olan müəssisələri vergiyə çətin cəlb olunan vergi ödəyicilərinə, yəni standart vergiqoyma üsullarının tətbiqinə uyğun olmayanlara aid etməyə imkan verir. Ona görə də onlar tərəfindən ödənilməyən verginin məbləği kifayət qədər çoxdur. Bu mənada elektron ticarət ənənəvi ticarətdən çox da fərqlənmir, hər iki sahibkarlıq fəaliyyətinin vergi ödəmələri predmeti kimi yoxlanması asan deyil. Bundan əlavə, İnternet ticarətində fəaliyyət göstərən konkret bir müəssisənin böyüməsi ilə əlaqədar, vergi orqanları tərəfindən onun fəaliyyətinin izlənməsi

daha əhəmiyyətli olur və dövriyyənin artması hesabına onun əməliyyatlarının izlənilməsi asanlaşır. Artıq bu müəssisənin vergi ödəyicisinin ümumi meyarlarına uyğun vergiyə cəlb edilməsi çətin olmayacaqdır. İki və ya daha çox ölkə arasında ET böyük marağa səbəb olur, çünki bu xüsusi vergi tənzimləməsini tələb edir.

Bir qayda olaraq vergilər birbaşa və dolayı vergilərə ayrılır. Müəssisələr ilkin vergi kimi mənfəət vergisi, eləcə də ƏDV, aksiz və ya satışdan gəlir vergisi ödəyirlər. İnkişaf etmiş ölkələrdə bütün bu vergilər büdcənin artırılmasında böyük rol oynayır. İnternet vasitəsilə beynəlxalq ticarətin və ET-in inkişafı onlar üçün problemlər yaradır [2].

Beynəlxalq ET-nin ən vacib məqamlarından biri budcəsinə vergi ödəniləcək ölkənin müəyyən edilməsidir. Bu bir tərəfdən iqiqat vergi tutulmasının qarşısını alır, digər tərəfdən milli büdcənin artırılmasını təmin edir. Birbaşa vergi misalında mənfəət vergisini araşdıraraq. Mənfəət vergisi adətən gəlir mənbəyindən asılı olmayaraq şirkətin qeydiyyatda olduğu ölkədə ödənilir. Bundan əlavə, konkret ölkədə xarici şirkət o zaman mənfəət vergisinə cəlb olunur ki, həmin ölkədə onun daimi nümayəndəliyi olsun. Belə bir nümayəndəlik yoxdursa, şirkətin gəlirləri gəlir mənbəyində vergiyə cəlb oluna bilər. E-ticarətin mövcud olduğu halda şirkətlər dünyanın bir çox ölkələrində daimi nümayəndəlik yaratmadan, ancaq internet vasitəsilə mal və xidmət təklif etməklə fəaliyyət göstərə bilər. Beləliklə, onlar digər ölkələrdə birbaşa mənfəət vergisi ödəmədən ticarət etmək imkanına malikdirlər. Bir sıra inkişaf edən dövlətlər hesab edirlər ki, e-ticarət əməliyyatlarında birbaşa vergilərin hesablanması zamanı ümumiyyətlə daimi nümayəndəlik anlayışından imtina etmək lazımdır. Onlar daimi nümayəndəlik anlayışının artıq köhnəliyini və hazırkı reallıqları əks etdirmədiyini səbəb kimi göstərmişlər. E-ticarət sahibkarlıq fəaliyyətinin həyata keçirilməsi üçün fiziki yerləşməni demək olar ki, tələb etmir. Buna görə də istənilən ölkədə fiziki iştirak olmadan belə ticarət əməliyyatlarını həyata keçirmək olar. Bu isə mallar və xidmətləri ixrac edən ölkələrdə (misal üçün ABŞ-da) vergi bazasının artmasına, mallar və xidmətləri idxal edən ölkələrdə isə əksinə vergi bazasının azalmasına səbəb olur. İnkişaf edən bəzi dövlətlərin fikrincə, daimi nümayəndəlik konsepsiyası ilə bağlı ənənəvi prinsiplərin e-ticarətə tətbiq edilməsi nəticəsində mənbə dövləti ilə satıcıların yerləşdiyi dövlət arasında vergi daxiləlmaları balansı pozula bilər.

E-ticarət ilə bağlı daha çox problemlər dolayı vergilərin yığılması zamanı yaranır. Malların bir ölkədə satın alınması, başqa bir ölkəyə aparılması ilə əlaqədar, vergilərin ödənilməsinin daha mürəkkəb mexanizmləri yerinə yetirilir, ixrac zamanı hesablanmış idxal olunan mal və xidmətlərin ƏDV onun idxal olunduğu ölkəyə qaytarılır. Beynəlxalq poçt göndərişlərində mallara ƏDV tətbiqi ilə bağlı problemlər var, çünki hər bir göndərmədə onları qiymətləndirmək mümkün deyil. Ən böyük problem elektron malların ƏDV-si ilə bağlıdır, çünki onların maddi forması yoxdur.

Nəzərə almaq lazımdır ki, inkişaf etmiş ölkələr və beynəlxalq təşkilatlar əsasən ƏDV-nin müəyyənləşdirilməsində və ödənilməsində mövcud vergi mexanizmlərini

təkmilləşdirməklə ET-in vergitutma problemini qismən həll ediblər. Görülən işlərə baxmayaraq, müəyyən çətinliklər qalmaqdadır, bu da əsasən digər ölkələrdə qeydiyyatdan keçmiş şirkətlərlə etibarlı əlaqələrin olmaması ilə bağlıdır.

Beynəlxalq təcrübəyə əsaslanaraq qeyd etmək olar ki, elektron ticarətdə birbaşa vergilər (mənfəət və ya gəlir vergisi) vergi ödəyiciləri tərəfindən ənənəvi üsulla hesablanır və ödənilir, yəni burada xüsusi hallar mövcud deyil. Lakin e-ticarətdə elektron xidmətlər göstərildikdə və rəqəmsal mallar təqdim edildikdə aparılmış əməliyyatların xidmətə, hüquqlardan istifadəyə və ya malların satışına aid olmasının müəyyən edilməsində çətinliklər yaranır. Belə ki, bu növ əməliyyatlarla bağlı əldə olunan gəlirlərin sahibkarlıqdan əldə olunan mənfəət kimi, yoxsa qeyri-maddi əmlakın istifadə hüququnun verilməsinə görə royalti olduğunu müəyyən etmək lazım olur.

Vergi orqanlarının üzləşdiyi digər əsas problemlərdən biri də əvvəldə qeyd edildiyi kimi, e-ticarət əməliyyatlarından dolayı vergilərin (Əlavə Dəyər Vergisinin və ya satışdan verginin) tutulmasıdır. Məlum olduğu kimi, e-ticarət daha sürətlə Avropa və Şimali Amerikada inkişaf etməkdədir. Avropada Avropa İttifaqının Direktivləri ilə tənzimlənən ƏDV tətbiq edilir, ABŞ və Kanadada isə federal status daşımayan və yalnız ştatlar səviyyəsində tutulan satışdan vergi tətbiq edilir.

Göründüyü kimi, qlobal ticarətdə mövcud olan e-ticarət əməliyyatlarının vergiyə cəlb edilməsi vergi orqanları üçün müvafiq çətinliklər yaratmaqdadır. Mütəxəssislər tərəfindən aparılmış bir sıra təhlillər və araşdırmaların nəticələri üzrə hazırlanmış tövsiyələr isə bu əməliyyatları müvafiq çərçivəyə salmaqla, vergitutma ilə bağlı yaranmış problemlərin tam həll etməmişdirlər [3].

İnternet mühitində vergi nəzarətinin daha da təkmilləşdirilməsi üçün əlavə vergi mexanizmlərinin işlənməsi zamanı elektron ticarətin spesifik xüsusiyyətlərini də nəzərə almaq lazımdır. Belə əlamətlərə aiddir:

- Kommersiya əməliyyatlarının geniş əraziyə malik olması - İnternet şəbəkəsi vasitəsilə əldə olunmuş malların dəyərinin ödənilməsi üçün elektron kommersiya subyektlərini və alıcıları hər hansı coğrafi xüsusiyyətlər əlaqələndirmir;

- Qeyri-maddilik - ölkə ərazisində kommersiya əməliyyatlarının gerçəkləşməsi üçün şirkətin, yalnız dünyanın istənilən ölkəsində qeydiyyatdan keçmiş sayta malik olması kifayət edir:

- Kommersiya sövdələşmələrinin anonimliyi - əməliyyatlar (ödəmənin məbləği, ödəmənin təyinatı, alıcının kimliyi) üçüncü şəxs, həmçinin vergi orqanlarının iştirakı olmadan həyata keçirilir;

- Müştərinin anonimliyi - İnternet vasitəsilə əldə olunmuş malın dəyərini ödəyən şəxs identifikasiya məlumatları təkcə üçüncü şəxs üçün deyil, həm də sövdələşmənin iştirakçıları üçün də bağlıdır. Satıcı, bir qayda olaraq alıcının kimliyini, fiziki və ya hüquqi şəxs olduğunu və malın hansı məqsəd üçün alındığını dəqiq bilmir. Eyni zamanda müttəfiqin

bağqa xüsusiyyətləri: əsasən də şirkətin vergiyə cəlb olunması və ya vergi uçotunun aparılması faktı haqqında heç bir məlumatı olmur [4].

1. Azərbaycanda elektron ticarətin vergiyə cəlb olunması

Artıq Azərbaycanda da elektron ticarətin vergiyə cəlb olunmasına diqqət yetirilməyə başlanıb. Hazırda qanunvericilikdə bu sahədə vergitutmanın tənzimlənməsinə yönəlmiş bəzi maddələr vardır. Lakin bəzi obyektiv səbəblər üzündən bu qanunun tənzimlənməsində hələ problemlər qalmaqdadır. Azərbaycan OECD-nin üzvü olmadığından bu təşkilatın tövsiyələri ölkəmiz üçün məcburi deyildir. İqtisadiyyatımızın enerji xammal və məhsulları ixracına yönəldiyini nəzərə alsaq, ET-dən vergi tutulması büdcə gəlirlərinin potensial mənbəyi kimi hələ də az maraq doğurur.

Azərbaycan Respublikasında elektron ticarətin hüquqi tənzimlənməsi iştirakçıların hüquq, idarə sərbəstliyi, əmlak müstəqilliyi, mülkiyyət toxunulmazlığı, müqavilə azadlığı, malların, xidmətlərin və maliyyə vəsaitlərinin sərbəst hərəkəti, azad və ədalətli rəqabət və s. prinsiplərə əsaslanır.

Buna baxmayaraq, son illərdə ET proqramının ümumi müddəalarını tənzimləmək üçün bir sıra cəhdlər edilmişdir, lakin vergitutma məsələləri yalnız beynəlxalq konfrans səviyyəsində qaldırılmışdır. Eyni zamanda, Azərbaycanın vergi qanunvericiliyində elektron kommersiya və ya internet ticarətinin baza təyinatı demək olar ki yoxdur, bu da biznesin bu növünə differensial yanaşmaya imkan vermir.

Bundan əlavə, qanun internet vasitəsilə satılan elektron məhsulların mal və xidmət kimi vergiyə cəlb edilməsi prinsipini müəyyən etmir. Təcrübədə, onların reallaşdırılması adətən xidmət hesab olunur. Bu, Avropa İttifaqı ölkələrinin təcrübəsinə uyğun gəlir, yəni bütün internet ticarətini xidmət kimi ƏDV-yə cəlb etmək. Vergi Məcəlləsi rəqəmsal malların mövcudluğunu hələ də nəzərə almır.

Ölkəmizdə bu sahədə dövlət statistika hesabatı yoxdur. Əhalinin və şirkətlərin İnternetə çıxış səviyyəsini xarakterizə edən göstəricilər Azərbaycanda ET inkişafının dəqiq qiymətləndirilməsi üçün kifayət deyil. Yəqin ki, bu cür mühasibat uçotunun olmaması internetin Azərbaycanın iqtisadiyyatına hələ də aşağı təsir göstərməsidir, lakin bu göstəricilər olmadan yekun qiymətləndirmənin verilməsi səhv olar.

Rəsmi məlumatlar olmadığı təqdirdə, Azərbaycanda da İnternet və ET-in inkişafı ilə bağlı ictimai hesabatlar müstəqil şirkətlərin verdikləri hesabatlarla tez-tez ictimaiyyətə təqdim edilir. Məsələ buradadır ki, belə şirkətlərin bu növ statistikanı saxlamaq üçün kifayət qədər resursları yoxdur. Onların hesabatları müntəzəm olaraq deyil, əksər hallarda fərdi göstəricilərin hesablanması üçün metodlardan ibarətdir.

Bu amillər obyektin vergiyə cəlb olunması imkanlarına güclü təsir göstərir. Buna görə də elektron kommersiya subyektlərinin vergiyə cəlb olunması modellərinin işlənməsində, eləcə

də vergi nəzarəti sisteminin təkmiləşdirilməsi mexanizmlərinin yaradılmasında bu amillər nəzərə alınmalıdır.

Azərbaycandakı iqtisadi proseslərin digər ölkələrdə olduğu kimi eyni istiqamətdə hərəkət etdiyini nəzərə alsaq, yaxın gələcəkdə ET inkişafının sürətlənməsini və eyni zamanda vergitutma ilə əlaqədar problemlərin ağırlaşmasını gözləmək olar. Buna görə də indidən nəticələrin hesablanması və mümkün büdcə itkilərinin azaldılması üçün tədbirlər görmək lazımdır.

İlk növbədə, statistik məqsədlər üçün elektron ticarətin konsepsiyasını müəyyənləşdirmək və onun iqtisadi inkişafda əhəmiyyətini xarakterizə edən statistik məlumatların toplanmasını təmin etmək lazımdır. Bundan əlavə, statistika məlumatlarına əsaslanaraq vergi qanunvericiliyinə, o cümlədən elektron malların əlavə dəyər vergisinə cəlb edilməsi ilə bağlı olan müvafiq Avropa standartlarına uyğun dəyişikliklər edilməsi lazımdır.

Eləcə də ayrı-ayrı vergilər iqtisadiyyatdakı mövcud dəyişikliklərə uyğunlaşdırılmalıdır. Ayrı-ayrı vacib məqamlardan biri beynəlxalq poçt göndərişlərinin həcminə nəzarətdir, çünki bu malların tədarük kanalları ölkədə müəyyən qrup malların pərakəndə ticarətinin inkişafı və büdcə gəlirləri üçün ciddi maneə ola bilər. Vergi və vergilər olmadan idxal edilə biləcək məhsulların maksimum həcmünün artırılması və azaldılması, habelə bu həddən artıq olduqda vergilərin dərəcələrinin dəyişdirilməsinə dair qərarlar poçt rabitəsinin hazırkı həcmi və iqtisadiyyatın vəziyyətini nəzərə almaqla qəbul edilməlidir.

Azərbaycan Respublikası çox sürətlə dünya iqtisadiyyatı ilə inteqrasiya olunur və ölkənin alıcılıq qabiliyyəti artır. Belə bir şəraitdə elektron ticarətin həcmi ümumi ticarətdə payının artması labüddür. Bu da öz növbəsində müxtəlif ödəniş sistemlərinin tətbiqini və vergi orqanlarının müvafiq uyğunlaşmasını şərtləndirir.

Nəticə. Azərbaycanın iqtisadi proseslərin digər ölkələrdə olduğu kimi eyni istiqamətdə hərəkət etdiyini nəzərə alsaq, yaxın gələcəkdə ET inkişafının sürətlənməsini və eyni zamanda vergitutma ilə əlaqədar problemlərin ağırlaşmasını gözləmək olar. Buna görə də indidən nəticələrin hesablanması və mümkün büdcə itkilərinin azaldılması üçün tədbirlər görmək lazımdır.

İlk növbədə, elektron ticarətin konsepsiyasını statistik məqsədlər üçün müəyyənləşdirmək və iqtisadiyyatdakı inkişafı və əhəmiyyətini xarakterizə edən statistik məlumatları toplamaq lazımdır. Bundan əlavə, statistika əsasında vergi qanunvericiliyinə, o cümlədən elektron malların vergiyə cəlb edilməsinə aid olan müvafiq Avropa standartlarına oxşar dəyişikliklər edilməsi lazımdır.

Bundan əlavə, fərdi vergilər iqtisadiyyatda mövcud və gedişatlı şəkildə canlı dəyişikliklərə uyğunlaşdırılmalıdır. Ayrıca vacib məqam beynəlxalq poçt göndərişlərinin həcminə nəzarət edilməsindən ibarətdir, çünki bu çatdırılma kanalları vasitəsilə malların tədarükü ölkədə pərakəndə ticarətin inkişafı və büdcə gəlirləri üçün ciddi maneə ola bilər.

Vergi Məcəlləsinin elektron əməliyyatlarla bağlı müddəalarına müvafiq əlavə və dəyişikliklərin edilməsi məqsədə müvafiq hesab olunur.

Elektron ticarətin inkişafı üçün bu sahənin ƏDV-dən azad edilməsi də məqsəduyğundur. Bu, elektron ticarətin inkişafına yardım göstərməklə yanaşı, e-ticarətin leqal olması üçün də faydalıdır. Uyğun təcrübə hazırda ABŞ-da tətbiq olunur.

Vergiqoyma, ödəmə və çatdırılma üsullarının yaradılması: Xüsusilə beynəlxalq elektron ticarətdə vergi ödənilməsi və yerli vergi orqanları arasında bölgüsü üçün ümumi həll yollarının tapılması, ödəmə vasitələrinin yaradılması, gömrük prosedurasının sadələşdirilməsi və elektron ticarətə uyğunlaşdırılması lazımdır.

Ədəbiyyat

1. OECD work on “Measuring the Information Economy”
<http://www.oecd.org/dataoecd/16/14/1835738.pdf>
2. “Elektron ticarət haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı şəhəri, 10 may 2005.
3. Кочергин Д.А., (2011), Электронные деньги, Учебник, ЦИПСИР.
4. Васильев Г.А., Забегалин Д.А., (2012), Электронный бизнес и реклама в Интернете, Учеб. Пособие, Москва, ЮНИТИ-ДАНА.